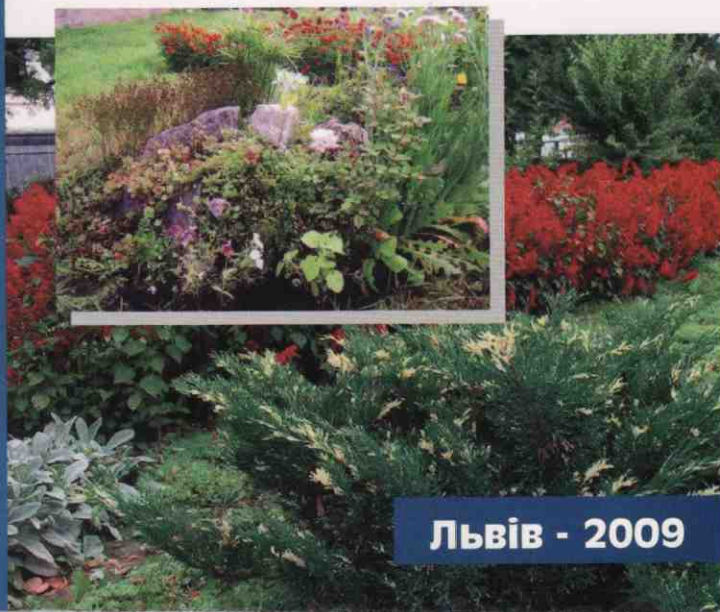

Головне управління освіти і науки
Львівської обласної
державної адміністрації
Львівський обласний дитячий
еколого-натуралістичний центр

**ОЗЕЛЕНЕННЯ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**
(методичні рекомендації
із зовнішнього озеленення та
благоустрою навчальних закладів)

Львів - 2009

**ВІСНИК
ПОЗАШКІЛЛЯ**
ВИПУСК
№ 4

ЗМІСТ

Основні принципи і біологічні основи озеленення	5
Основні правила розміщення дерев та кущів для озеленення шкільного подвір'я	8
Планування території навчальних закладів	11
Основні агротехнічні прийоми в озелененні	13
Дизайн шкільної садиби	13
Поєднання кольорів у квітниках	27
Загальні принципи створення шкільного дендрарію	30
Город – квітник	39
Проектування шкільної ділянки	50
Складання плану посадки рослин	53
Висаджування дерев та кущів. Догляд за ними	54
Агротехніка рослин відкритого ґрунту	55
Реконструкція існуючих зелених насаджень	57
Малі архітектурні форми	58
ЛІТЕРАТУРА	63

Методичний матеріал містить інформацію про озеленення навчальних закладів у сучасному стилі, враховуючи естетичну, санітарно-гігієнічну, захисну, рекреаційну та господарську функції.

Окремим розділом подані загальні принципи створення шкільного дендрарію; перелік найпоширеніших рослин, які використовуються у зовнішньому озелененні; схеми облаштування квітників, альпінарію, клумб, рабатов, тощо; приклади малих архітектурних форм (садові лави, альтанки, трельяжі).

Висвітлений у методичних рекомендаціях матеріал, на нашу думку, сприятиме здійсненню головної мети екологічної освіти і виховання – навчити дітей відчувати красу природи, виховувати любов і бережливе ставлення до неї, формувати почуття прекрасного, сприяти формуванню етичних взаємин людини з довкіллям.

Методичні рекомендації можуть служити практичною допомогою педагогам дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних начальних закладів, школярам, членам творчих учнівських об'єднань, всім, хто прагне створити навколо справжній зелений дивосвіт.

Упорядкувала: Л.Бойко, заступник директора Львівського ОДЕНЦ

Комп'ютерна верстка: Г.Малиш

Відповідальний за випуск: А.Кийко, директор Львівського ОДЕНЦ

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І БІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЗЕЛЕНЕННЯ

Зелений дивосвіт оточує нас звідусіль. Він здатний викликати захоплення, породити почуття естетичної насолоди, дати людині втіху у вільний від роботи час. І чим глибше пізнаватиме людина таємниці буття зеленого дивосвіту, тим більше користі і краси розкриває він перед нею.

Тож не дарма в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті та в Концепції екологічної освіти України наголошується на вихованні гармонійно розвиненої особистості, яка здатна поєднати раціональне і емоційне у взаємовідносинах з природою, що будується на принципах добра і краси, розуму і свідомості, патріотизму й універсалізму, наукових знань і дотримання норм екологічної культури, етики та права. В.О.Сухомлинський писав, що "... школа майбутнього повинна повніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа... Уже через це ми повинні берегти і поповнювати природні багатства, які маємо".

У наш час, час комп'ютерних технологій, діти все більше віддаляються від природи, все рідше згадують про неї як про джерело насаги до творчості, не-настанної сили життя. На жаль, тепер часто комп'ютер заміняє дитині товариша, Інтернет – бібліотеку, а ікебана зі штучних квітів на стіні – вазон із живою квіткою. І справа тут не лише у красі чи необхідній кількості кисню, а у духовній бідності дітей.

Тому одним із засобів у системі безперервної екологічної освіти і виховання дітей та учнівської молоді, формуванні гармонійно розвинутої особистості може стати озеленення навчальних закладів.

Зелені насадження навколо навчальних закладів, насамперед загальноосвітніх шкіл, виконують поліфункціональне призначення: санітарно-гігієнічне, захисне, архітектурно-художнє, протипожежне, рекреаційне, навчально-виховне. Гарно озеленена шкільна садиба з плодово-декоративним партером, підстриженим живоплотом, захисною зеленою смугою, ландшафтними композиціями із різних за розміром і забарвленням крон є прикладом для озеленення міста, села, сприяє естетичному й екологічному вихованню учнів.

Навколо кожного навчального закладу Львівської області створені насадження дерев, трав'янистих рослин. Вони різні за видовим розмаїттям та чисельністю особин, за віком, розміщенням на ділянках та їх площами, проте виконують спільні функції соціально-екологічного та навчально-виховного призначення. До того ж насадження пришкольніх ділянок є невід'ємним елементом ландшафтних композицій, які повинні, з одного боку, гармонійно поєднуватися з архітектурою населеного пункту, з іншого – підвищувати його естетичні та санітарно-гігієнічні показники. Окрім того, насадження навколо навчального закладу – це ланка в системі озеленення міста чи села, яка є складовою природного довкілля, і в сучасних умовах антропогенної трансформації середовища відіграє надзвичайно позитивну роль.

Одна з основних функцій зелених насаджень – гігієнічна, - полягає в покращенні мікроклімату і санітарно-гігієнічних умов оточуючого середовища. Зелень є джерелом прохолоди, регулятором водного режиму. Повітря, що проходить між зеленими насадженнями, очищується від пилу, що є результатом фільтруючої дії листової поверхні посадок. Чим більше розвинена листова поверхня, тим більш відчутний результат. Крім того, частинки пилу осідають під впливом зменшення швидкості повітряного потоку при його зіткненні із зеленим бар'єром, який також знижує шум. Для зменшення шуму найбільш корисні рослини з опушеними листям, а також газони. Листяні дерева навіть взимку частково зменшують шум завдяки сніговому покриву і обледенінню на гілочках.

Зелень відіграє суттєву роль і в наявності мікроорганізмів у повітрі. Багато рослин виділяють різні ефірні масла, смолисті та інші речовини, які гальмують розвиток мікрофлори. Мікроорганізми, осідаючи на поверхні листків, опиняються під впливом сонячного світла. Досить важливим є відштовхувальний вплив деяких рослин на комах. Значною гігієнічною функцією зелених насаджень є їх вплив на кругообіг кисню.

Дотримуючись агротехніки вирощування декоративних культур, знаючи біологічні особливості окремих видів, слід озеленити навчальний заклад так, щоб він мав привабливий вигляд упродовж усього року.

Під час планування зелених насаджень фахівці рекомендують сорок видотків від загальної кількості деревних порід і кущів відвести різним видам хвойних: ялині колючій, смереці, сосні Веймутова, модрині, ялівцю козацькому та віргінському, різним видам туї, кипарисовикам. Практично незамінні у зовнішньому озелененні вічнозелені кущі – самшит, магонія, бересклет.

Складаючи план озеленення за роками і сезонами, необхідно враховувати поради фахівців. Роботи з озеленення на об'єктах, де перебувають діти прово-

Львів - 2009

дять з врахуванням ландшафтної першооснови, диференціації архітектурно-ландшафтного середовища на основі наступних положень:

- підбираючи асортимент зелених насаджень і прийоми їх композиції, виходити із приналежності району до певної кліматичної зони, ландшафту, умов зростання тих чи інших видів рослин, а також із умов реалізації запрограмованих видів діяльності тієї чи іншої установи;
- планувальні просторові елементи озеленення доцільно укрупнювати, включаючи зайве їх розчленування доріжками, трасами інженерних комунікацій: площа життєздатної ділянки озеленення повинна бути не менше 0,5 га;
- переважаючими прийомами озеленення є такі, що забезпечують контраст травників з невеликими групами дерев та кущів, при цьому зберігати рівномірне розміщення цих насаджень;
- систему відкритих просторів слід формувати у відповідності до типу і особливостей ландшафту ділянки озеленення, спираючись на структурні особливості ділянки (схил, долина тощо), використовуючи позитивні сторони цієї своєрідності;
- більш активно використовувати елементи захисту і оздоровлення ландшафту (підпірні стіни, вкриті ліанами зелені огорожі, бордюри із вічнозелених рослин), що створюють необхідний експлуатаційний режим та забезпечують належну вологість повітря на даній ділянці озеленення;
- з метою санації території, на якій перебувають діти, прийоми архітектурно-ландшафтної організації ділянки повинні сприяти захисту відкритих просторів від несприятливих кліматичних і санітарно-гігієнічних впливів, а також аерації території вітром невеликої швидкості, що забезпечуватиме нормальну чистоту та вологість повітря, а також підтримає належну інсоляцію об'єкта;
- в районах з високою вологістю повітря варто надати перевагу невеликим полянкам із зрідженим типом посадок дерев та кущів, в той час як в районах з підвищеною сонячною радіацією необхідно збільшити площу густих насаджень.

ОСНОВНІ ПРАВИЛА ПРИ СКЛАДАННІ ПРОЕКТУ ОЗЕЛЕНЕННЯ ШКІЛЬНОГО ПОДВІР'Я

Кожен планувальний елемент території вимагає індивідуального підходу в композиційному і видовому підборі рослин. Тут будуть перекликатися художньо-декоративні й навчально-допоміжні принципи.

При озелененні головного входу і фасаду школи використовують парадні прийоми – партер з яскравих квітів, троянд, групи або ряду ялин колючих, ялівців, красиво квітучих ча-

гарників; спортивні площадки обсаджують деревами з компактною формою крони, що не засмічують пухом або живоплотом з бирючини звичайної, свидини.

Видова і формова розмаїтість деревних рослин дуже велика, тому необхідно критично підбирати дерева. Не слід висаджувати на території школи дуби й буки, тому що ці дерева займають велику площу живлення. Деякі декоративні форми дуба че-

решчатого використовують в алейних посадках, а бука звичайного – у поодиноких.

Рекомендується використовувати плакучі форми горобини звичайної, шовковиці білої, кулясті – клена гостролистого і робинії псевдоакації, яскраво-листі – клена американського. Хвойні дерева і чагарники також вирізняються великою розмаїтістю форм.

У шкільному дендрарії можна створити куточок історії. Одним з характерних представників реліктових дерев є гінго дволопатево. Композиція з цим деревом особливо ефектна восени, коли віялоподібні листки гінго набувають лимонного забарвлення, а група із тису ягідного і ялиці утворює темно-зелений фон. Найдавнішими рослинами є магнолії, що представляють своєрідний перехід розвитку покритонасінних рослин з голонасінних.

Особливу роль в озелененні школи відіграють декоративні чагарники. Правильним їх підбором і розміщенням біля школи забезпечується безперервна зміна гами кольорів протягом усього вегетаційного періоду. Кущі кизилу і форзиції ще до появи листків густо покриваються квітковим вбранням. У травні цвітуть айва японська, вейгела, калина, горобина, жимолость, бузок, таволга. У липні зацвітають запашні чубушники (жасмин несправжній), дейції, таволги Бу-мальда і клематиси. В кінці вегетації на багатьох чагарниках формуються не менш красиві плоди, що є прикрасою ділянки. Це різні види калини, барбарису, глоду, кизильнику, сніжно-ягідника.

Щоб одержати ефективні композиції чагарникові групи краще підбирати з рослин одного виду або сор-

ту. У змішаних групах високі чагарники розміщують на задньому плані, а більш низькі – на галявині. Кількість екземплярів у групі залежить від запланованої задумки і видового складу чагарників – від 2,5-3,5 м, середніх – 1,5-2 м, дрібних – 1 м.

В озелененні шкільної ділянки важливу роль відіграють квітники. Їх розміщують перед будинком школи, уздовж доріжок, на газонах, ділянках. Застосовуються всі види квіткового оформлення (рабатки, бордюри, клумби, змішані бордюри або міксобордери). Доцільно створити рабатки з поліантових троянд, що цвітуть тривалий період, до середини жовтня.

В квітниках ландшафтного типу застосовують в основному багаторічні квіткові рослини різного кольору і термінів цвітіння.

Своєрідним елементом квіткового оформлення є рокарії. Їх можна розміщувати у вигляді рабатки з використанням плоских каменів. Між каменями висаджують голоним чином низькі і напіввисокі багаторічники, що цвітуть навесні (різуха альпійська, бурячок скельний, флокс шиловидний) і влітку (глобулярія карликова, ясколка, льон багаторічний). Під час цвітіння рослини утворюють суцільні яскраві квіткові плями, що переходять у сріблясто-зелену гаму листя після відцвітання.

Важливим елементом у системі зелених насаджень школи є плодово-ягідний сад. Щоб дерева в саду не пригнічували один одного, необхідно групи родинних плодкових рослин висаджувати роздільно, передбачаючи при плануванні ділянки окреме місце для зерняткових, кісточкових, ягідних чагарників і грядок з овочами.

